

vlakverdeling, van beweging. Met een van deze vier als hoofdelement ontstonden verschillende richtingen. Het post-impressionisme accentueerde de kleur, het suprematisme de lijn, het kubisme het vlak, het futurisme de beweging. En de individualiteit van den kunstenaar bracht in die richtingen weer allerlei variaties: zoo was b.v. een variatie van het post-impressionisme het z.g. simultanisme, dat zijn uiting zocht in gelijk-werkende, maar contrasteerende kleuren.

Dat simultanisme nu, dat in de schilderkunst (b.v. bij Delaunay) en ook in de bouwkunst van de twintiger jaren dezer eeuw gevonden wordt, heeft ook in de literatuur gestalte gekregen. In het proza van buitenlandse auteurs als Romains, Dos Passos, Joyce, Döblin e.d. (die ik allen noemde in de boven gereleveerde artikelen-serie) worden proeven gegeven van dat simultanisme. Ruimtebegrip en tijdsbegrip werken daar naast elkaar, maar door felle contrasten tegelijk tegen elkaar in, tengevolge waarvan een koortsachtig-snel tempo en een uitsluitend op het visuele gericht beeld ontstaan. Gelegenheid om na te denken krijgt de lezer niet: over het eene moment golft onmiddellijk het andere heen, volkomen andersoortig van inhoud, naar het schijnt, en dikwijls ook bijna-tegenovergesteld gelocaliseerd — maar in zijn wezen van gelijke strekking en gelijken geest. Dat het kleine gebeuren, ergens in een onbetekend partikulier leven, en het groote gebeuren, dat de wereld beroert, ten slotte door eenzelfde mechanisme worden in gang gezet, beide uitingen zijn van menselijke bewegingen en contrasteerende menselijke krachten — dat is de bedoeling van van zulk simultanistisch werk (men denke maar aan Dos Passos „42nd Parallel“). En daarbij vallen de grenzen van tijd en ruimte absoluut weg: het doet er niet toe of iets gebeurt 'savonds, of 'smorgens, gister of vandaag; of het voorvalt achter gesloten kamerdeuren, waar een mensch met zichzelf alleen is, dan wel in een Congreszaal, waar honderden samenzijn, in een westersche wereldstad of op een oostersche wereldzee: dat het gebeurt, dáár komt het op aan, en dat het altijd, hoezeer contrasteerend, door een zelfde drijfkracht gebeurt, dáár gaat het om.

Dit simultanisme nu is de „richting“ van dezen roman „Sjanghai“: het gelijk-werkende maar contrasteerende beheerscht het beeld, dat hij geeft. Metterdaad is dus „Sjanghai“ een proeve van het nieuwste proza: een klaar, nuchter werkelijkheidsverslag, simultanistisch opgezet, en daarom koortsachtig-snel van tempo en op het visuele gericht.

Het is wel heel noodig, dat men zich van deze structuur rekenschap geeft, alvorens men erover oordeelt.

Want begint men het boek te lezen zonder op deze dingen te letten, dan krijgt men den indruk van waanzin. Op de meest chaotische manier flits alles na en naast elkaar op „het witte doek“ van de bladzijde voorbij: een stuk krantenbericht, een rijmpje zonder kop of staart, een mededeeling omtrent een of ander bekende diplomatieke figuur, een verhaal-moment; twee, drie soorten van letters komen voor: een fel-draatsch tooneel van oorlogsgeweld wordt, zoo maar, onderbroken door een stukje erotiek, dat honderden mijlen ver weg zich afspeelt; eventjes staan Nora of Phyl of René van Dyke (verhaalpersonen) scherp voor ons en dan vervagen ze meteen en zien we Sir John Simon of Hoover of Stimson in hun plaats: overgang is er niet tusschen. Nora-Hoover-Tsang Kaj Sjek, d.i. Londen-New-York-Sjanghai zijn in een en hetzelfde moment op het doek. Vermoed en verbaasd slaat men bladzij na bladzij om en wat er volgt vermoet en verbaast nog meer dan het vorige. 't Geheel is een kakophonie van telefoongerinkel, schrijfmachinegetik, machinegeweer-geblaf, sirene-geloei, jazz-muziek.

Heeft men echter dit zonderlinge mengelmoes geclassificeerd, d.i. begrijpt men dat het is het bouw materiaal van een simultanistischen reportage-roman van het moderne slag, dan gaat men het zien als een groot close-up en dan komt er ook tekening in.

Sjanghai, — dat is het tooneel van de internationale verwickelingen in 1932, toen Japan in grove expansiezucht de hand uitstreckte naar het mondingsgebied van de Wangpoe en vloottenheden van alle mogendheden aansnelden om hun concessies te beschermen;

Sjanghai — dat is het onderwerp van heftig bewegende kabinet-zittingen in Londen en New-York, van spannende uren in de Volkenbondconferenties te Genève, waar de Chinese gedelegeerde Yen en de Japannees Saoto elkaar bekampen, van geheime overleggingen in het nacht-holle van regeeringsgebouwen, waar telefoonberichten komen binnenslinken en secretarissen code-nota's tikken;

Sjanghai — dat is de gebombardeerde, verschrikte, met ijzerdraad versperde stad vol soldaten en vluchtelingen met de silhouetten van grimmige oorlogsschepen tegen den horizont en laaienden vlammebloed tegen het firmament;

Maar: Sjanghai dat is óók de hotelkamer in Londen, waar Nora ziek ligt, omdat ze het leven niet meer aan kan;

Sjanghai dat is óók de trein, waarmee Phyl naar huis terugreist, als ze naar Parijs is overgekomen om Hugo te groeten, die er langs reist om zich te Marseille als marconist in te schepen naar China;

Sjanghai — dat is óók de straat te Genève, waar Biron onder de tram raakt en vermorzeld wordt.

Sjanghai in één woord is de wreedaardigheid van het leven, overal en altijd.

De wreedaardigheid van het leven — dat is de eigenlijke inhoud, het thema, van het boek. En ze spreekt te duidelijker door de contrasten, door de overgang-looze tegenstellingen van klein-gebeuren en groot-gebeuren. Of we de bommen uit de Japanse schepen zien vallen op het krakende Tsjapei, dan of we de vereenzaamde Phyl zien staan op het groote Parijsche station, of we de gedelegeerden in Genève zien confereeren of Biron en Archy om het cafétafelje — de wreedaardigheid van het leven is de inhoud van ieder tooneel.

Ruimte- en tijdsbegrip zijn uitgebreid — ze bestaan niet meer. Tegen elkaar wentelen in de internationale zaak van het conflict in het verre Oosten en de onbeduidende affaire van de levensmoede Nora. Maar er is in die wenteling het parallelisme, het gelijk-bewegende van het simultanische en de contrasten in kleur doen beide beelden even sterk spreken.

En dan is er ook in den stijl al dat moderne van het tegenwoordige proza: het onweerhouden-plastische, het absoluut-optische, het korte, abrupte, rauwe. De Schrijver geeft alles weer met gelijke kracht: de ellende van de Chinese moeder bij het van bloed-druipend lijk van haar zoon en de ellende van Phyl op het Parijsche perron: want ze zijn in wezen gelijk: ellende allebei, wreedaardheid van het leven daar en hier: Sjanghai altijd!

Bekijkt men zóó dit boek, dan wordt het toch wel iets anders dan een product van waanzin: dan wordt het een geweldig, een dynamisch levensbeeld, waarin de zuigende vlammenlijnen van de ellende omhoog trekken tegen zwart-donkeren nachthemel.

En dan is het simultanische juist de kracht ervan: het kleur-contrast, de tegen-wenteling doet alles. Men leest niet, maar men ziet, men grijpt met z'n oogen geen woorden-rijen, maar levende, rauw-reële beelden. Men is zelf in Sjanghai, dat is het Sjanghai-zonder-grens!

Als literair verschijnsel lijkt mij dit boek van veel beteekenis: proeve van het nieuwste roman-genre, die al de eigenschappen van het nieuwe vertoont.

En als debuut, als eerste-werk van een beginnend Auteur is het, dunkt mij, voortreffelijk. De waarnemingen zijn niet slechts scherp opgenomen, maar even scherp weergegeven. Tal van passages geven in een enkele lijn, met een paar preciese woorden een dadelijke visie. En tusschen die fel-gekleurde momenten spelen, als de lichte darteelingen van heftig-brandend vuur, los-weggeworpen keuvelarijen van den Auteur met den lezer.

Maar als boek-om-te-lezen is het voor ons volstrekt onaannemelijk.

Het stelt het leven voor als een baaierd van noodlotsmisère, een brandend Sjanghai van ellende. Het is mateloos cynisch in zijn omgaan met menschen en dingen: een vernietigende critiek op heel het culturele en religieuze bestaan van dezen tijd.

Het is herhaaldelijk scabreus in zijn tooneelen-van-klein-gebeuren — om hier niet misverstaan te worden zeg ik er uitdrukkelijk bij dat het niet is een opzettelijk-sensualistisch boek — omdat het elke omhulling wegtrekt. En dat scabreuze hoort er in, blijkens de eigen woorden van den Auteur: „de erotiek verbindt het boek onverbreekelijk aan 1932 en daaromtrent“. Die erotiek is dus óók een deel van het Sjanghai, dat het onderwerp van den roman vormt.

Het is een beangstigend-hopelooze klacht „van een naar nieuwe gestalte zoekenden tijd“, maar dan een klacht die insnerpt tegen de Evangelie-boodschap.

En — dat is het tragische — daarom een klacht, die verloren gaat in het geweld van de vernietigings-catastrophe.

Want uit de tegenwenteling wordt alleen maar vermorzeling.

En uit de contrasten wordt slechts wanhoop.

C. T.

Averchtsche theorie.

In de krant las ik, dat de christelijke auteurskring op zijn jaarvergadering een debat heeft aangehoord over „de zin van het dichterschap“.

De eene debater was de heer K. Heeroma, die bekend is als schrijver van goede letterkundige studiën.

De andere was een onbekende grootheid, zekere G. Kamphuis.

Deze heer G. Kamphuis „meende“ — zoo staat het in de krant — de christelijke poëzie „te kunnen karakteriseeren als poëzie van christenen“.

Toen ik dat las heb ik mij afgevraagd, of bij iemand, die zulk een averchtsche theorie ver-

kondigt, de verantwoordelijke taak van het christelijk auteurschap veilig is.

Moet de christelijke kunst gediend worden door één, die zoo haar grondslagen loswrikt?

Meent de heer Kamphuis werkelijk wat hij zegt?: dat iets christelijk is, omdat het van christenen afkomstig is, dat iets christelijk wordt omdat het door een christen is gemaakt?

Weet hij dan niet, dat juist tusschen christelijk en christen dagelijks de zwarte scheidinglijn loopt van zonde en zondigheid?

dat het de voortdurende droefheid van den christen is, dat er van het christelijke zoo weinig bij hem openbaar wordt?

dat we het zoo betreuren, dat degenen, die niet van ons zijn, het christelijke altijd meten en beoordeelen (dat is: veroordeelen) naar de christenen, als dezen zich misgaan?

Waar blijft bij deze stelling de norm van Gods Woord en Wet, die regel is van het christelijk leven en dus ook van de christelijke poëzie? Waar blijft de gebondenheid aan de ordinantiën, de openbaring der Schriften, de belijdenis, en zoo-veel meer?

Worden die allemaal christelijk, omdat ze gevonden worden bij menschen, die zich christenen heeten?

Of worden soms die menschen christenen genoemd omdat ze uit die normen leven?

Ik wil hopen, dat de heer Kamphuis dit bedoelt — anders hoort hij in den christelijken auteurskring niet thuis.

Maar laat hij dan niet komen aandragen met zulk een verwarring slichtend beweren.

We hebben werkelijk in dezen tijd iets anders noodig dan een schimmenspel.

Zeker, men kan aan deze woorden wel zulk een uitleg geven, dat ze heel positief en heel dierbaar worden.

Men kan breed gaan redeneeren over het begrip: christen, en dan tenslotte zeggen, dat, als iemand werkelijk christen is, zijn uitingen, ook zijn werk dus, daarvan het stempel zullen dragen.

Maar laten we toch asjeblijft niet met begrippen gaan goochelen.

Zooals het in het krantenverslag te lezen staat is de bewering van den heer Kamphuis een wan-product van averchtsche theorie.

En laten we het hem dan maar eerlijk zeggen, dat we van een christelijk auteurschap op zulk een basis niet gediend zijn.

W. B. H.

Vragen van Geestelijk en Zedelijk Leven

Het lidmaatschap van den Alg. Ned. Wleirijdersbond en van de Ned. Jeugd-Herberg-Centrale.

Ik ontving de vraag, of een christen lid kan en mag zijn van den A.N.W.B. en van de N.J.H.C., die beide door loterijen hun organisatie trachten te versterken en te propageeren.

De vraag is nogal beperkt. Ze gaat uit van de veronderstelling, dat er voor een christen in 't algemeen geen bezwaar is tegen het lid-zijn van deze twee organisaties, maar dat het geoorloofde van dat lidmaatschap dubieus wordt door de bijkomstige omstandigheid, dat beide, door het organiseren van loterijen, haar inkomsten zoeken te versterken en het lidmaatschap aantrekkelijk te maken.

Over de juistheid van deze veronderstelling heb ik niet te oordeelen. Gelukkig ook. Want, eerlijk gezegd, weet ik te weinig van deze organisaties af, om daar bevoegd toe te zijn. Alleen moet me toch de opmerking uit de pen, dat er tegen het lidmaatschap van de Nederl. Jeugdherberg Centrale, althans tegen het gebruik maken van haar tehuizen, uit paedagogisch oogpunt, gelijk trouwens heel begrijpelijk is, voor ons, gereformeerde christenen nogal bezwaren zijn. In dien geest schreef daarover althans Dr Kraan, enkele maanden geleden, eenige artikelen in ons blad. In het voorbijgaan vestig ik daarop even de aandacht.

Doch aangenomen dan, dat er in het algemeen voor ons geen bezwaar is tegen saamwerking met deze beide organisaties, rest de vraag, of het feit, dat ze loterijen organiseren tot versterking van haar inkomsten, ons van het lidmaatschap moet terughouden.

Op die vraag nu, zou ik, hoe beslist ik ook het vonnis over loterij, dat er aan ten grondslag ligt, onderschrijf, niet zonder meer bevestigend durven antwoorden.

Zóó gemakkelijk mogen wij, christenen, het ons ten opzichte van dergelijke ingeslopen misbruiken niet maken. Althans niet tegenover organisaties, die — ik denk hier nu met name aan den A.N.W.B. — zulk een nuttig doel op het oog hebben, en van wier arbeid ook wij elken dag dankbaar profiteeren.

Daarvoor moet ons de roeping om overal waar we kunnen het leven, ook het natuurlijke leven te dienen, te zwaar wegen.

't Zou best kunnen zijn, dat zoo'n misbruik als

de loterij prikkel voor zoo groot-spoedig, aa Een aank onze terugh den arbeid loterij moge niet ernstig In beide-lijkheid, wa en met ont Tot een hebben we raak van er den, of we ling moeten stuk nation We zijn den zak, ar of ander ve buiten ons te keuren, gemeensch Anders k A.N.W.B. v aangeteeker maar de n verzel uit dat geval stonds den weg achten Zoo men uitvoering te werken, nen blijven dat wil in d pelijk — test levendi te herhalet door overb hannen.

B.

Na hetge de nieuwe dogmatisch der christe ook in woo we eerst d welke wijze in de opvr Het betri daarom me moeten do heele wij hetgeen on eeuwen det Kerk gesch Waarheid s Om te d willen wij steeds geza eenige in verdedigde zelf zien h gene wat s gold en d standpunt

In de eers wai de c er toe b gaan for trent deze schen onze en de the Dr A. K steeds den tenen géd nader te fo „De Chri den inhoud een ware, de valsche om nu ob denken. Er kerk en te naanleiding op het Ch Natuurlijk zaamheid, van nood behulp van Eenzelfd in „De Vl „In dien

1) Dr H. 112 v.v.).

2) Dr A. 53-55).

van het christel-
d worden door
swrikt?
kelijk wat hij
het van christ-
lijk wordt om-
akt?
chen christelijk
idingslijn loopt
heid van den
like zoo weinig

t degenen, die
t altijd meten
eelen) naar de
n?

orm van Gods
het christelijk
e poëzie? Waar
rdinantiën, de
denis, en zoo-
omdat ze ge-
zich christenen

christenen ge-
leven?
uis dit bedoelt
lijken auteurs-

aandragen met
veren.

ijd iets anders
rden wel zulk
ositief en heel

ver het begrip:
lat, als iemand
ook zijn werk
agen.

met begrippen

te lezen staat
huis een wan-

eerlijk zeggen,
schap op zulk

W. B. H.

K LEVEN

**Wielrijdersbond
-Centrale.**

ten lid kan en
n de N.J.H.C.,
isatie trachten

at uit van de
christen in 't
et lid-zijn van
et geoorloofde
lt door de bij-
door het orga-
sten zoeken te
ntrekkelijk te

derstelling heb

Want, eerlijk

de organisaties

leen moet me

er tegen het

herberg Cen-

ken van haar

t, gelijk trou-

gereformeerde

in dien geest

enkele maan-

s blad. In het

de aandacht.

het algemeen

inwerking met

ag, of het feit,

ersterking van

atschap moet

ist ik ook het

grondslag ligt-

tigend durven

enen, het ons

in misbruiken

organisaties,

den A.N.W.B.

hebben, en van

nkbaar profi-

n overal waar

uurlijke leven

misbruik als

de loterij een aanklacht tegen ons was, en een prikkel voor ons moest zijn, om ons, en liefst in zoo groot-mogelijken getale, en dan liefst heel spoedig, aan te sluiten.

Een aanklacht zou 't inderdaad tegen ons zijn, als onze terughouding (bij 't genoeglijk profiteeren van den arbeid van den Bond) het importeeren van de loterij mogelijk had gemaakt; of, als we, lid zijnde, niet ernstig hadden gepoogd dit kwaad te keeren.

In beide gevallen dragen we een verantwoordelijkheid, waarvan we niet af zijn met een vonnis en met onthouding.

Tot een ander vonnis dan over ons-zelven hebben we dan geen recht. En 't zal dan een zaak van ernstige overweging bij ons moeten worden, of we niet door — liefst massale — aansluiting moeten trachten ons verzuim tegenover dit stuk nationale leven, zoo mogelijk, te herstellen.

We zijn geen christenen om, met de handen in den zak, anderen zich te laten uitsloven voor een of ander volksbelang, om daarna wat die anderen, halten ons om, tot stand brachten, uit de hoogte te keuren, maar om, in verzet tegen het kwade, in gemeenschap met anderen het leven te dienen.

Anders komt het te staan, als er wél in den A.N.W.B. van christelijke zijde, ernstig verzet is aangeteekend tegen de invoering van de loterij, maar de meerderheid geweigerd heeft voor dit verzet uit den weg te gaan. Toch zou ik ook in dat geval heengaan of onttrekking nog niet aanslonds den aangewezen, laat staan den geboden weg achten.

Zoo men niet gedwongen is persoonlijk aan de uitvoering van zulk een verkeerd maatregel mee te werken, zou men, naar mijn oordeel, lid kunnen blijven of worden, mits men nadrukkelijk — dat wil in dit geval ook zeggen: gemeenschappelijk — zijn protest daartegen indient, dit protest levendig houdt door het bij elke gelegenheid te herhalen, en middelwijd z'n best doet, om door overtuiging en overreding het kwaad uit te bannen.

B.

F.

III ZIELKUNDE III

Tegenstrijdige meeningen.

Na hetgeen we in ons vorig artikel zeiden over de nieuwe opvatting omtrent de waarde van de dogmatische formuleeringen uit de eerste eeuwen der christelijke kerk, zooals die in onzen kring ook in woord en geschrift wordt verdedigd, willen we eerst door eenige citaten nader aangeven, op welke wijze — en hoe scherp — de tegenstelling in de opvattingen tot uiting komt.

Het betreft hier waarlijk geen kleine zaak. En daarom meenen we er den vollen nadruk op te moeten doen vallen, dat het gaat om een algeheele wijziging in de waardeering van hetgeen onder de Voorzienigheid Gods in de eerste eeuwen der historie van de Nieuw-Testamentische Kerk geschiedde — zoowel in het denken over de Waarheid als in 't formuleeren van die Waarheid.

Om te doen zien hoe groot de tegenstelling is, willen wij eenige uittreksels van onder ons nog steeds gezaghebbende godgeleerden plaatsen naast eenige in de laatste jaren in onzen eigen kring verdedigde stellingen. Onze lezers kunnen dan zelf zien hoe groot het verschil is tusschen datgene wat steeds als de Gereformeerde opvatting gold en datgene wat thans als het Calvinistische standpunt bij uitnemendheid wordt geleerd.

In de eerste plaats komt aan de orde de quaestie, wat de christenen der eerste eeuwen er toe bracht hun geloofsinhoud te gaan formuleeren. Al dadelijk bestaan omtrent deze vraag ernstige meningsverschillen tusschen onze gezaghebbende dogmatici enerzijds en de theologiseerende richting anderzijds.

Dr A. Kuyper Sr en Dr H. Bavinck leggen steeds den nadruk op het feit, dat de eerste christenen gedwongen werden hun geloofsinhoud nader te formuleeren. Zoo schreef Bavinck¹⁾:

„De Christenen werden gedwongen om over den inhoud van de openbaring na te denken, en een ware, Christelijke gnosis te stellen tegenover de valsche. De geopenbaarde waarheid werd daarom nu object van methodisch wetenschappelijk denken. Er ontstond theologie, niet uit en voor de kerk en ter opleiding harer dienaren, maar naar aanleiding en ter afwering van de aanvallen, die op het Christendom gericht werden.

Natuurlijk was tot zulk eene denkende werkzaamheid, kennis van de Heidensche filosofie van nood; de theologie ontstond feitelijk met behulp van en door verbinding met de filosofie.

Eenzelfde opvatting vinden we bij Dr A. Kuyper Sr in „De Vleeschwording des Woords”²⁾

„In dien strijd groeide haar eigen geloofsbe-

wustzijn en breidde zich heur eigen kennis uit. Toen ze in dien strijd inging, was haar eigen besef nog veelszins duister, haar sprake nog verward, en eerst de tegenstellingen van den vijand ontdekten haar, in welk opzicht ze aan onhelderheid leed en onbepaaldheid.

„Worstelende heeft zij dus niet alleen het hoofd bovengehouden, maar geoefend en gestaaid, geestelijk verrijkt en gesterkt is ze uit deze bange worsteling te voorschijn gekomen.

„Tegenover die duizenden en miljoenen, die alle geloofsverschil smoren wilden in het geroep van „den Christus en den Christus alleen” of van: „Op woorden en dogmatische formules komt het niet aan, indien wij den Christus maar hebben!” heeft de gemeente onzes Heeren Jesu Christi toen kloek en dapper het woord der bezonnenheid opgeheven: „Op Christus alleen, zeer zeker! mits den waarachtigen Christus, en juist om daarvan zeker te zijn, moet het dogma van den Christus zeer scherp bepaald!”

„En dat juist willen de ketters niet.

„Voor bepaling en uitwerking van belijdenis waren ze bang. En natuurlijk. Want zoolang ze zich in zwevende termen konden uitdrukken, liep alles wel en bleef hun ketterij verborgen, maar zoo niet werd de nevel der zwevendheden weggevaagd en het nauwkeurige woord voor de juiste belijdenis gezocht, of hun afval van den waarachtigen Christus werd openbaar. Zoo is dan de gemeente des Heeren de ketters op alle paden des denkens en op alle vlucht der verbeelding nagevolgd, om van woorden tot woorden hun onwaarachtig en verleidelijk voorgeven te toetsen aan de waarachtigheid die in Christus Jezus is.

„Elk stuk voor stuk, elk punt voor punt heeft ze op het allernauwkeurigst met de goudschaal der voorzichtigste bedachtzaamheid gewikt en gewogen.

„Alle denkbare tegenwerpingen heeft ze rustig en kalm onder de oogen gezien; elk pleidooi dat de ketterij ten beste gaf, heeft ze zorgvuldig geschift en ontleed en ontzenuwd; en het einde is geweest, dat ze na en wetenschappelijk en kerkelijk elke opgekomen ketterij met het zwaard des Woords nedergehouden te hebben, zelf ten slotte uit het strijdpark trad met een rijke, rijpe, overschoone belijdenis van haar Heere.

„Dat heerlijk resultaat had ze dus verkregen door een spanning der ziel als sinds nauwelijks ooit gekend werd; dat resultaat dankt ze aan een toewijding van geestelijke kracht, waar de grootste coryphaeën dier eeuwen schitterend in uitblonken; en tot dat resultaat kwam ze na een benarde worsteling, die de volkeren verdeelde en uiteenscheurde, de huisgezinnen tweedrachtig maakte en de vorsten wankelen deed op hun troon.

„Maar ze overwon.

„En overwon met zulke onbetwiste volstrekt-heit, dat de winste van haar buit haar na dertien eeuwen nog is gebleven, en de belijdende gemeente nu nog niet anders wil, dan jubelen in wat toen in haar school werd geworpen door haar Koning en Heere.”

Zelven we daarnaast nu de meening die in de laatste jaren naar voren gebracht wordt. Zoo lezen wij³⁾:

„Nu ik over ga tot de bespreking van het wijsgeerig denken dier Christenen, die het groote verschil tusschen onderscheiden paganistische motieven en de grondgedachten der Heilige Schrift niet zagen, dient allereerst scherp onderscheiden tusschen hart en functie, levenscentrum en levensuitgang, en correlaat daarmee — bij Christenen ook tusschen wedergeboorte en bekeering. De vraag of de straks te bespreken auteurs God kenden in het aangezicht van JEZUS CHRISTUS, is allermint negatief beantwoord, wanneer men het resultaat van hun denken uiterst bedenkelijk acht. Wie de vergeving der zonden gelooft zal ook hier van Gods genade niet klein denken. Dat verhindert hem intusschen niet aan hun concepties den toets van het woord Gods aan te leggen en zoo noodig een afkeurend oordeel over haar uit te spreken.

In de tweede plaats mag in het begin wel gelet worden op het verschil tusschen die geloovigen, die het woord Gods hartelijk geloovend aanvaardden en nimmer behoefte gevoelen tot uitwerking van de Christelijke grondconceptie, en aan hen die, zoolang zulk een uitwerking ontbreekt, een leemte bespeuren. Op zichzelf zijn laatstgenoemden niet in het nadeel. Maar wél wordt deze vraag hun tot schade, wanneer ze door kleingeloof er zich toe laten verleiden het woord Gods te verbinden met allerlei wat daarmee strijdt.”

In dit laatste citaat wordt den lezer de gedachte opgedrongen, dat de dogmavorming ontstaan is uit het feit, dat er bij de eerste Christenen spontaan behoefte was aan de uitwerking van de christelijke grondconceptie (dus zonder dwingende noodzaak), terwijl hier duidelijk de gedachte te vinden is, dat de eerste eeuwen van christelijk denken de christelijke opvatting ernstig hebben bedorven.

Ook wat dan betreft de waardeering van den

inhoud der christelijke geloofsleer is het verschil wel zeer opvallend. Naast hetgeen we van Kuyper citeerden, wijzen we op hetgeen Bavinck eens schreef naar aanleiding van het verschijnen van het verleden week door ons genoemde boek van von Harnack⁴⁾:

„Heel de dogmenvorming en de gansche geschiedenis van het Christendom, waarvan de dogmenvorming toch maar een onderdeel uitmaakt, is naar haar wezen niets anders dan het bepalen en het handhaven van de plaats, welke aan Christus naar zijn eigen getuigenis toekomt, in zijne verhouding tot het Goddelijke wezen, tot de schepping, tot de wereld, tot de menschheid, tot de kerk, tot de cultuur en tot alle dingen. Maar bij het bepalen en handhaven van die plaats is de kerk slechts instrument; eigenlijk is het Christus zelf, die zich deze plaats verworven heeft en daarin zich handhaaft trots allen tegenstand. Als wij dit doordenken en uitwerken, komt tenslotte het Christendom in al zijn schoonheid en heerlijkheid voor ons zielsoog te staan.”

Daartegenover staat de meening die wij elders vinden bij een bespreking van de historie van het christelijk denken⁵⁾:

„Bij ernstige bezinning blijken dan ook niet zelden juist zij, die in hun tijd vaak als coryphaeën der synthese in de wijsbegeerte werden gehuldigd, zwak in het geloof. Daarin schuilt ongetwijfeld een stuk tragiek, dat we graag zouden overslaan. Niet de begeerte om de zwakheden dezer Christenen te ontdekken bezielt ons dan ook bij dit onderzoek. Eer past het ons hier gedachtig te zijn aan het woord: „Wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle”. Maar de overtuiging dat de schade die het Christelijk leven belooft, indien we niet ernstig nagaan waar ze fout gingen, geleidelijk onoverzienbaar wordt, stempelt dit onderzoek tot een niet te ontloopen taak.” (Wij spatiëerden. W.)

Uit de laatste zin blijkt wel dat het hier niet gaat over enkele dwalingen, die zoo eens voor en na werden verkondigd, maar over DE conceptie van de geloofsleer in algemeenen zin. Immers, de schrijver zegt dat de schade die het Christelijk leven belooft, „geleidelijk onoverzienbaar wordt”, als we niet nagaan „waar” de eerste Christendenkers „fout gingen”.

Daaruit volgt dat hij het oog heeft op de opvattingen van die christenen, wier meening ook thans nog gelding heeft in het christelijk leven.

Trouwens, heel zijn behandeling van de stof maakt deze bedoeling duidelijk. De schrijver spreekt zelfs over de vraag welke heidensche filosofie bij de eerste christenen „de meeste kans” had. We lezen dan als volgt⁶⁾:

„Welk partiël theisme had nu bij de eerste Christenen uit de Hellenisten de meeste kans? De twee realistische concepties zeker niet: ze waren beide voor dezen kring aanvankelijk in de eerste plaats te wetenschappelijk; bovendien stond hun in den weg de buitengemeene waardeering voor den staat die immers tegen de Christenen maar al te vaak vijandig optrad.

„Resiste dus het nominalisme, met name het niet-materialistische, dus de Stoa.”

Ook in betrekking tot de feiten oordeelt men, dat de kerk onjuist handelde. Zoo wordt bijv. gezegd, dat de formuleering van de leer in 553 beter is dan die van 451. Maar „dat de eenvoudigheid des geloofs zich beter aan de Schrift kan houden”.⁷⁾ Hier wordt dus een uitdrukkelijke tegenstelling geponeerd tusschen Schrift en kerkelijke uitspraak.

Te merkwaardiger is dit laatste betoog, wijl het in strijd schijnt met de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, Artikel 9: „Overzulks nemen wij in dit stuk gaarne aan de drie geloofssommen, namelijk der Apostelen, van Nicéa, en van Athanasius; insgelijks hetgene daarvan door de ouden in gelijkvormigheid met deze besloten is”.

Wel wil de daareven genoemde schrijver er den nadruk op vestigen, dat zijn opvatting een andere is dan die van von Harnack, over wien we in ons vorig artikel schreven.

Hij zegt dat nadrukkelijk in één van de aantekeningen bij zijn boek, (Aant. 125), als volgt: „Men verwarre deze opvatting dus niet met die van A. von Harnack e.s., die meenen, dat het Evangelie stamt uit een milieu, dat oorspronkelijk cultuurloos was! Dat is, in de eerste plaats, historisch onhoudbaar. En in de tweede plaats leidt het er toe, dat men, na het plengen van een enkelen traan à la Rousseau over de verloren onschuld van het beginstadium, toch weer de verbinding van de schriftuurlijke gegevens met de

4) Almanak v. h. Studentencorps a. d. V. U. 1906, „Het wezen des Christendoms”.

5) D. H. Th. Vollenhoven, a.w. 112.

6) D. H. Th. Vollenhoven, a.w. 114.

7) De schrijver zegt: „Men moge ook hier met Calvin vinden, dat de eenvoudigheid des geloofs zich beter aan de Schrift kan houden”. Wij weten niet op welke plaats bij Calvin de geachte schrijver zinspeelt, en ook is ons niet duidelijk geworden, in welk verband Calvin deze uitspraak deed. Na het algemeene oordeel over de synode van 553, laat de schrijver volgen: „Intusschen mochten de motieven, die deze formule deden aanvaarden, lang niet alle zuiver heeten”. Vollenhoven, a.w. 151.

1) Dr H. Bavinck, (Ger. Dogmatic, 2e dr., deel I, pag. 112 v.v.).

2) Dr A. Kuyper, (De Vleeschwording des Woords, pag. 53-55).

3) Dr D. H. Th. Vollenhoven, Het Calvinisme en de Reformatie der Wijsbegeerte, pag. 111.